

Vereniging Oud Valkenburg

OUD VALKENBURG

NIEUWSBRIEF Maart 2023

Themanummer: zichtbaar maken van de Limes

Hallo Leden

In deze nieuwsbrief staan we stil bij de vele activiteiten, die passen bij onze status als onderdeel van de Neder-Germaanse Limes binnen het UNESCO-Werelderfgoed. Je kunt heel lang in Valkenburg wonen, zonder te beseffen dat de Romeinen hier een belangrijke rol hebben gespeeld. Dat moet veranderen, vindt Vereniging Oud Valkenburg. Experts vinden Valkenburg één van de belangrijkste Romeinse vindplaatsen in Nederland. En dat mag best te zien zijn. Als het goed is, zijn over een paar jaar overal in het straatbeeld verwijzingen naar de Romeinse aanwezigheid te vinden. Uitgangspunt daarbij is de archeologische werkelijkheid, die via replica's en maquettes wordt verduidelijkt. We streven naar een “binnen – buiten” museum. In deze nieuwsbrief gaan we in op de details.

Objecten binnenmuseum - buitenmuseum Valkenburg

In de afgelopen tijd zijn de topvondsten uit Valkenburg waarvan Vereniging Oud Valkenburg een 3D-print heeft laten maken allemaal gereedgekomen. Ze zijn nu tijdelijk te zien in de vitrine bij de entree van het museum. Bijgaand de beschrijvingen van de objecten waarover het gaat.

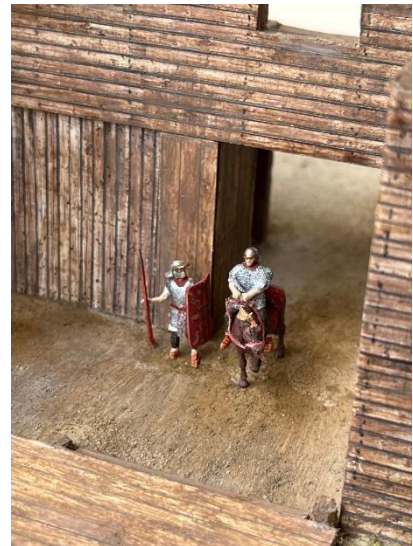
Maquette crematie-ritueel

Een crematiestoet brengt de draagbaar met daarop het lijk van een relatief welgestelde vrouw uit de lokale sociale bovenlaag naar de brandstapel die vooraf in gereedheid is gebracht. Eén rouwende draagt een schaalteje met druiven, een attribuut dat (in het juiste seizoen) gebruikelijk was bij een Romeinse crematie. Een ander draagt een geschubde wierookpot die als crematiegift zal worden meegegeven. Bij de grafheuvel-in-aanbouw staan nog wat potten met grafgiften klaar, die niet met de crematie worden verbrand.

De potten op de maquette zijn een kleine tweeduizend jaar later precies zo teruggevonden. Deze maquette is tot in het kleinste detail ontleend aan een werkelijk bestaande crematielocatie die is aangetroffen in De Weerdkampen. In het grafmonument voor de vrouw zijn de resten van rechtopstaande palen gevonden. Er wordt uitgegaan van een paallengte van 189/200 cm, vertaald naar 1 op 50. Ook de paaldikte is exact in verhouding weergegeven.

Maquette poort legioenskamp

Eind 2020 werd op het terrein van het voormalige vliegveld Valkenburg een Romeins legioenskamp opgegraven. Hierin was (minimaal) een compleet legioen van vijf- tot zesduizend man gelegd. De tot nu toe meest waarschijnlijke hypothese is, dat het XXe legioen hierin gelegd is geweest, vermoedelijk in verband met de verovering van Britannia in 43 na Chr. Het kamp heeft bestaan van 39-40 tot minstens 55 en uiterlijk 80 na Chr. Het legioenskamp in Valkenburg is naast dat in Nijmegen het enige Romeinse legioenskamp dat tot nu toe in Nederland is gevonden. Deze maquette is gebaseerd op het indrukwekkende grondplan van de poort aan de westkant die bij de opgravingen is blootgelegd.

Mercurius

Dit is een vergrote 3D-geprinte replica van een Mercuriusbeeldje dat in 2020 is gevonden in De Woerd in Valkenburg. Mercurius is hier duidelijk herkenbaar aan zijn gevleugelde helm. Het bijzondere is dat deze Mercurius kleren aan heeft; vaker is hij naakt verbeeld. Een nauwkeurige datering is lastig: 0 tot 300 na Christus. Dergelijke kleine bronzen beeldjes – het origineel is een maar een centimeter of acht – werden op huisaltaren geplaatst. Dit verklaart ook meteen waarom deze beeldjes aan de Neder Germaanse limes uiterst zeldzaam zijn: toen de Romeinen hier vertrokken, hadden ze geen moeite om deze beeldjes gewoon mee te nemen op hun reis naar een nieuwe bestemming. Het origineel van dit beeldje maakt deel uit van een privécollectie.

Apollo of Mercurius

Het origineel van dit beeldje van ofwel Apollo, ofwel Mercurius, is in 2021 gevonden op locatie De Woerd in Valkenburg. Omdat de ledematen deels ontbreken en er geen attributen te zien zijn, is het lastig te zeggen welke god er precies is afgebeeld. Datering: 0 tot 300 na Chr. Het origineel van dit beeldje maakt deel uit van een privécollectie. (Deze 3D print is vergroot ten opzichte van het origineel)

De Hercules van Valkenburg, (gevonden bij Hoogvliet)

Deze torso van de halfgod Hercules is in 1964 gevonden aan de Hoofdstraat in Valkenburg, bij het leggen van de fundamente van de garage van Poot waarin nu de Hoogvliet is gevestigd. De afdruk van de schep die op het beeld stootte is nog in de zij te herkennen. Hoewel het beeld niet compleet is, gaat het duidelijk om één van de ruim tachtig Romeinse kopieën van een beroemd Grieks beeld in brons door Lysippos van Sycion (bij Korinthe) in de 4e eeuw voor Chr. Het toont Hercules die uitrust nadat hij de leeuw van Nemea heeft verslagen en gevild. Mogelijk gaat het om een beeld dat op het graf van een soldaat heeft gestaan. Wat daarop wijst is dat er een Romeinse bronzen muntje (een as) bij werd aangetroffen.

Isis

Behalve inheemse en Romeinse goden werden er in Romeins Nederland ook goden uit Egypte aanbeden. Dat zien we terug in dit beeldje van Isis, herkenbaar aan haar diadeem. Isis is één van de belangrijkste beschermgoden uit de Egyptische mythologie. In haar rechterhand houdt ze (waarschijnlijk) een *sistrum*, een ratel die werd gebruikt in haar eredienst. In de linkerhand houdt ze een offerschaal, een *patera*, waarop vier vruchten (?) liggen.

Isis draagt typisch Romeinse vrouwenkleden: een *stola*, een gewaad met mouwen tot aan de ellebogen dat tot op de voeten reikt, met daarover een *palla*, een mantel waarvan de bovenste helft is omgeslagen en tot even boven de knie reikt. De mantel is over haar linkerschouder geslagen en laat haar rechterschouder vrij. De houding van het beeldje is klassiek: de godin staat op het linkerbeen, het rechterbeen is gebogen en ontspannen.

Dit Isisbeeldje is in 1962 bij opgravingen in het Romeinse castellum van Valkenburg gevonden. Het beeldje is afkomstig uit een opgravingslaag die hoorde bij de laatste fase van het fort en dateert van eind 2de eeuw / eerste helft van de 3de eeuw na Chr. (Dit beeldje is vergroot ten opzichte van het origineel)

Helm

Romeinse helm, gevonden in het castellum van Valkenburg. De 'wenkbrauwen' die zijn aangebracht, komen op veel Romeinse helmen voor. Toch is het opvallend dat vrijwel alle Romeinse helmen die zijn gevonden in detail van elkaar verschillen.

Paardjes

Wat is het mooi dat in of bij het castellum van Valkenburg kinderspeelgoed is gevonden in de vorm van een paardje. In het castellum was namelijk een groot deel van de gebruiksperiode ruitery gelegd. Zo sloot het speelgoed van de kinderen aan op het beroep van de vader.

Zwaardschede

Deze fraai versierde zwaardschede is in 1942 gevonden bij de opgravingen in het Romeinse fort in Valkenburg. In de eerste eeuw na Chr. was het gebruikelijk om een schede te verfraaien met verwijzingen naar het keizerlijk huis. Helemaal bovenaan op deze schede staat een medaillon met een gezicht afgebeeld, dat wordt omhooggehouden door twee gevleugelde figuren. Op basis van een vergelijking met vondsten uit het buitenland, is het goed mogelijk dat het gezicht op het medaillon dat van keizer Tiberius (42 v.Chr. – 37 n.Chr.) is. Dat betekent dat de schede is gemaakt voordat het castellum in 39-40 n.Chr. werd gebouwd. De bezitter kon met zo'n medaillon zijn loyaliteit aan het centrale gezag tonen. Van deze schede weten we zeker dat hij van een officier is geweest, want hij is gevonden onder de muur van een centurionswoning in het Fort in Valkenburg. De schede is daar waarschijnlijk bewust begraven als offer, voorafgaand aan de bouw van de woning. Misschien heeft de centurion zelf hem wel daar gelegd.

Speelgoedzwaard

Speelgoedzwaarden zijn vermoedelijk al zo oud als echte zwaarden. Deze replica van een houten zwaardje van 28 centimeter, waarvan het origineel is het RMO wordt bewaard, is gevonden in de vicus bij het castellum van Valkenburg. De punt is afgebroken. Met dit zwaardje is waarschijnlijk gevochten door een kind van één van de soldaten in het Romeinse leger.

Pijpaarden moedergodin

Deze moedergodin is vermoedelijk gemaakt in Keulen tussen 150 en 200. Het beeldje is gevonden in Valkenburg. Dergelijke goedkope pijpaarden beeldjes werden in de Romeinse tijd in grote aantallen gemaakt in een tweedelige mal van aardewerk of gips. De voor- en achterkant werden afzonderlijk gevormd en vervolgens tegen elkaar gedrukt. De naad is vaak nog te zien op de zijkanten. Moedergodinnen werden in deze streken veel vereerd voor vruchtbaarheid en bescherming. Het grote ronde hoofddekseel dat ze draagt, is de hoofdtooi van de vrouwen in het Rijnland. Op stenen monumenten daar zijn zowel de godinnen als de sterfelijke vrouwen zo gemutst. Naast haar staat een klein menselijk figuurtje, waardoor het opvallend veel op een madonna met kind lijkt.

Het vervolg.

Het is voor de moderne mens bij de huidige inrichting van Valkenburg maar moeilijk voor te stellen hoe het er in de Romeinse tijd uitzag. Maquettes kunnen dit inzichtelijk maken. Ze maken de ligging en samenhang van de verschillende archeologische vindplaatsen beter duidelijk. Wetenschappelijk verantwoorde bronzen maquettes in de buitenomgeving zijn een uitstekende manier om het verleden letterlijk voelbaar te maken – ook voor blinden en slechtzienden. Inmiddels heeft Vereniging Oud Valkenburg al financiering van de Provincie Zuid-Holland ontvangen om drie bronzen maquettes te realiseren: één van een vroege bouwfase van het castellum, één van een wachttoren en één van het minifort.

In het museum zelf wordt op de vierde verdieping een overzichtskaart van het hele gebied in de Romeinse tijd gerealiseerd. Op die kaart komen de ronde maquettes die als het ware door een loep tot in detail laten zien hoe het er op die plek in de Romeinse tijd moet hebben uitgezien.

Buitenmuseum

Behalve de bronzen maquettes komen er in de buitenruimte replica's van topstukken die in Valkenburg zijn gevonden. Zoals bijvoorbeeld 'de Hercules van Valkenburg', de romp van een stenen beeltenis van Hercules. De maquettes en replica's worden in overleg met de gemeente Katwijk in de buitenruimte van Valkenburg geplaatst. Een replica van een mijlpaal heeft zijn plek op het Castellumplein gevonden.

Verhalen uit de rijke historie van Valkenburg

Nog steeds kan ieder lid een boekje afhalen in het Torenmuseum.

Dat kan iedere zaterdag tussen 13.00 uur en 16.00 uur,

of zondagmiddag tussen 13.00 uur en 16.00 uur.

We zien u graag langs komen.

Auteursrecht berust bij Vereniging Oud Valkenburg.

Alle rechten voorbehouden.

oud VALKENBURG